

ЧАСТЬ ДРУГА.

I.

В Баден-Бадені супротив Hotel de Paris єсть невеличкий, дуже гарний, тінистий садок, увесь измежежаний доріжками. По краям доріжки обсажені пишними квітками. Серед саду фонтан, округ фонтана майданчик обсажений віковичними липами, кленами и каштанами. На майданчику и де-не-де по доріжкам постановлені під деревами, наче в зелених шатрах, столики. Починаючи з весни, як тільки дерево покриється листом, що дня в отсёму садку грає музика и завжді тут тиск людей: одні сидять коло столиків и аж сопуть — так тягнуть пиво; другі смакують каву, инчі дивляться на порожні пляшки з етикетою „Lafitte”. И якої тільки не стрінеш національності, якої не почувеш мови! німецька, англійська, найбільш французька, хоч Французів тут найменше; найменш великоруська и польська, хоч Великорусів и Поляків тут найбільше... Звісно, що Великоруси, як тільки переїдуть межу свого царства, зараз кидають рідну мову и розмовляють по французки: по своєму за кордоном Великоруси говорять тільки тогді, як лаються між собою, або як зійдуться де в закутку сам-на-сам; тогді вирветься у них рідне слово, але говорить по великоруски публично — велика більшість Великорусів за кордоном, хто ёго зна’ через що, не хоче, чи соромиться, чи що.

Садок и Hotel de Paris держав якийсь Німець з польським назвищем. (У той час Поляки не кляли ще Німців и братались з ними.) Ходила гутірка, що господар Hotel de Paris був просто утікач з Волині, що він служив у Росії урядником, вкрав якусь рядову сумму и чкурнув до Байста, у котрого купив чи випрохав вид саксонского підданця и оселився в Баден-Бадені; але така гутірка може й брехенька; вірно тільки те, що Готфрід Фон Цапінський (господар Hotel de Paris) вмів говорить и по польському, и по великоруському и по нашому; по нашому тільки він дуже твердо вимовляв *и*, наче великоруське *ы*, и *ю* наче у....

Велика саля в Н.д. Paris теж саме що дня була повна всякого народу. Тут округ зелених столів и біля рулеток не було пустого місця, особливо ж рулетка и карти приманювали великий натовп в час моєї хроніки. Мабуть и рулетка и єї поклонники чули, що рулетка доживає останні дні свого, занадто довгого віку, що от-от засвербить у Наполеона Ш. долоня и захоче він „охрестити” огнем свого одинчика и запросить у куми під Седан того „железного з трёма волосками чоловіка”, котрий во имя волі и народности виганяє з сейму народних послів и заганяє їх у тюрми, котрий именем „парляментаризма” спутав и зануздав берлінський парлямент и водить ёго, мов циган ведмідя на ланцюзі... Еге! мабуть баденська рулетка чула, що „герої” другої половини ХІХ-ого віку, ограбивши ні в чім неповинну Францію, проковтнувши и не подавившись Ельзас и Лотарингію, доберуться и до баденских вертепів рулетки и карт. Чи сподівалась тогді рулетка до себе в гості Бісмарка, чи ні, а вірно те, що усі Баденці запримітили, що тієї весни зьїзд „гостей чужоземців” був у Баден-Бадені незвичайний и ніколи ще не кипіла така страшенна, завзята и горяча праця біля рулетки и зелених столиків, як тогді...

А може ще й природа приманювала чужоземців в отой невеличкий та чепуренький и огрядний Баден-Баден, бо й природа округ Бадена аж надто гарна.

Чи сьак, чи так, а наїзд у Бадені був великий, найбільш гостей наїхало з Росії. Я не стрічав ще такого чоловіка, котрий б, іхавши з Росії чи „на води” чи з ученою задачею, поминув Баден-Баден... Вже ж не даром завелось там и „русское дерево”....

Вечоріло: стояв кінець цвітня; надворі ще було видно, але в вікнах Н. d. Paris світ газових рожків и ламп спорився вже з надвірним світом, наче перший проганяв останнього, а сей не хотів ще кидати людей...

Округ однієї рулетки стояло чоловік двацять: и на лиці и в погляді кожного з них світилися якісь хижі, користні, неспокійні гадки; кожен, вліпивши очі в рулетку, так подався до неї грудьми, наче чекав тієї хвилини, щоб можна було попередити усіх и одному накинутися на рулетку. Дивлячись на сих людей з боку, не можна було не прочитати на лиці кожного, що він мислить: „ех! коли-б на мою долю! Господи! поможи мені!” Аж ось рулетка стала...

— „Я виграв!” скрикнув молодий чоловік з невеличкою борідкою. То був наш знаємий Джур. Обіруч вхопив він за червінці, брав їх в жмені и хватуючи поривисто пхав золото в кишені.

— „Буде! годі!” сказав він и прожогом метнувся до дверей.

— „Co to? co? już koniec?... to po moskiewsku!...”

— „C'est une bassesse!”

— „Ja!.. das ist recht schweinish!”

— „Это ужь ни на что не похоже-сь!”

— „C'est lâche —”

почулось біля рулетки разом кілька голосів; бо ніхто з гравших не сподівався, щоб Джур, узявши з кону усі гроші, зараз забастовав гру; ніхто не сподівався, щоб він зломив звичаї рулетки: тим то усі й здивовались Джуровому забастованню и кожен по своєму пустив недобре слово слідом за Джуром. Але Джур не чув того нічого. В ту годину він був несамопитий; вийшовши на улицю, він землі не чув під собою; не йшов, а тюпав, придержуючи обома руками свої кишені: чи на те він придержував, щоб червінці не повискакували, чи може сам собі не вірив и лапаючи кишені хотів завітритися, чи справді він виграв, чи не в галюцинації він? Піт котився у нього з лоба по лицю, а він все тюпав та тюпав швидче до дому... Ось він и дома, у готелю. Вткнувши швидче ключ у замок, він так повернув його, що в замку аж затріщало щось... Вийшовши в свою кімнату, він вихопив ключ и знов замкнувся з середини; поспробував, чи кріпко засунуті клямочки у вікнах, спустив завіски на вікнах, засвітив свічку, пішов за ширму и, сівши на ліжку, принявся виймати з кишені золото, кладучи його в шапку; останній червонець вискочив з рук и покотився по долівці під ліжку — Джур прожогом кинувся доставати його.

— „Ой! як втопився я!” сказав голосно сам собі Джур и держачи обома руками шапку з грішми, не зводив з них очей. Він з роду не бачив стільки золота, не диво, що він притиснув шапку до грудей и всміхнувся. Завітні гадки, завітні мрії його в очевидь починали справджатися; скільки раз пестив він думки: як би так, щоб и швидче и більше назбирати грошей, як би то гарно він тогді став жити, як би розкішно обставив своє кубло, завів коней, іздив протягом. Але, ще їхавши у Жуківку, отсі його мрії — були тільки мріями; а ось не минуло й року, а вже жите його стелиться перед ним скатертю!..

Там його жде молода, гарна невіста, там з нею гроші и земля; тут у нього повні кишені золота, наче з неба; а там, трохи дальше, мріла перед Джуром добра лікарська практика, знов гроші, усі йому кланяються, поважають... У Джура аж дух захватувало од таких думок, й довгенько він сидів наче нерухогий, дивлячись на свою шапку повну золота...

— „Скільки ж тут? треба ж полічити!” подумав він и став розкладувати російські червінці до російських, французкі до французких и т. д. Руки його тряслися наче од

пропасниці, очи горіли, щоки розжеврїлись, губи тремтіли: справді він походив на Скупого Лицаря. И налічив Джур золота на сім з половиною тисяч карб. — „А я гадав більш!“ подумав він; „ну, та й те добре; не знаю тільки, кого дякувати: чи Бога, чи чорта... Е, та все одно! аби гроші!“ З сим словом достав він свій сак, вложив бережно в нього гроші, переложивши їх папером, хустками и сорочками, щоб не брязкали, замкнув сак, повісив ключ собі на шию, и став ходити по хаті, гладячи обома руками борідку. — „Добре!.. добре!..“ думав він, ходячи; „7¹/₂ тисяч!.. добре!.. ну, та й втомився ж я, треба спочити.“

Джур ляг, але сон не йшов до нього: старі, закохані думки гуртом лізли в голову и разом з образом Рисі проганяли сон. Лежить Джур на однім боці — перед ним Жуківка и Рися; перевернеться на другий — червінці, будинки, практика; забється лицем в подушки — ёму верзеться, що злодій вліз в вікно и бере ёго сак... Довго так перевертався Джур, далі схопився, засвітив свічку, глянув па годинник: пів до четвертої, світ!.. він, наче опарений, обувся, убрався, подзвонив кельнера, попросив ёго посчитати, скільки має заплатити, и достати у першій поїзді білет до Дрездена.

Кельнер поклонився и пішов, дивуючись на Джура; а Джур замислився: „Що ж я робити-му в Дрездені? чого я туди поїду? чи не красче б в Ніццу, або до Парижа, а не то в Рим!.. чи може в Жуківку?“— и різні гадки засновали в голові Джура...

Тимчасом скажемо, як Джур опинився в Баден-Бадені. Вернувшись з Жуківки, він через два тижні вже їхав за кордон. Де він роздобув грошей, про се я не знаю. Між студентами багато де-чого говорили, та чи все ж те переймають, що на воді біжить? Одні говорили, що університет післав ёго „усовершенствоваться въ наукахъ“; другі перечили, кажучи, що се неправда, бо були студенти, котрі красче Джура скінчили університет и більш мали права на заповогу від університета; трейті казали, що профессор Бокогрій якось умудрився так, що Джур взяв якусь стипендію... Та для нас все — одно!.. ми знаємо, що Джур з Росії завернув спершу до Відня, пробув там до лютого, подався в Прагу и з кінцем лекції думав поїхати на якийсь час в Жуківку, але стрівся з якимсь приятелем, котрий підбив ёго прожити літо в Європі, а потім звернув Джура на „учену задачу“ розвідати де-які мінеральні води и написати про них докторську диссертацию. Ся порада дуже сподобалась Джурови, через те найбільш, що в Н. була лічебниця штучних мінеральних вод. „Изучивши“ натуральні води біля самих криниць, їх хемічний склад, їх вплив на недужих и написавши про се трактат, запевно одержиш вплив на лічебницю в Н., значить — прямо підеш по дорозі на добру практику... Осівши на сій думці, Джур післав в Жуківку лист, просячи вибачити ёму, що не може додержати обіцянки и приїхати літом. Ідучи „изучать“ мінеральні води, Джур и ёго приятель задержались з цікавості у Баден-Бадені, и вже, як водиться, завернули подивитися и на рулетку. Першого вечера приятель Джура щось виграв, на другий вечер ще більш, на трейтій став підмовляти и Джура примазаться до рулетки. Джур не згодився, але на четвертий вечер знов таки пішов в Н. d. Paris з задачею „придивляться як страждуть людські нерви“. Так ходили вони кілька раз: Джуровому приятелеви доводилось и програвати и вигравати. Дивлячись на „нерви“, Джур не міг не запримітити и того, як пригорщі червінців переходять з однієї кишені в другу, як часом один червонець потягне сотні других: и „учена задача“ стала мішатися у Джура з заздністю... Він рішився поставити два червінці и взяв двацять; поставив 10 и взяв сто, поставив 50 и взяв усі ті червінці, котрі ми бачили у нього...